

801р
Ш 37

Недруковані поезії
Л. Т. Шевченка

37 к

821 р.
Ш-37 к

Н Д І П
ПЕРЕВІРЕНО
1962 Р.

Недруковані поезії Т. Г. Шевченка.

Подав Олександр Кониський.

I.

Подражання Іезекиїлю.

(Глава 19).

Возстань пророче, сине Божий!
І о князях, і о вельможах,
І о царях отих і рци:
На що та сука — ваша мати —
Зо львами кліщилась й щенята
З вас добувала — лютих вас —
І множила ваш рід проклятий?
А потім з вас — щенят зубатих —
Зробились львичища. Людей,
Незлюбних праведних дітей,
Жрете скажені — мов шуліка
Хватає в буряні курча,
Клює і рве його, а люде
Хоч бачать теє та мовчать.

Отож львеня те дике, люте
Підстерегли його, взяли
Та, заковавши добре в пута,
В Єгипет люде одвели
На каторгу. А мати... мати
Спустила друге бісновате
Своє скаженеє звіря,
Та вже такого сподаря,
Що гради й веси пожирало,
Земля трясла ся, трепетала
Від реву львичища того.

94015 +

БІБЛІОТЕКА

№ 62851.

Н Д І П
Перевірено
1952 Р.

Записки Наук. тов. ім. Шевченка т. XXXIX.

ПЕРЕВІРЕНО

Окули люде і сього,
 Заперли в щелени удила
 І в Вавилоні посадили.
 В тюрму глибоку, щоб не чуть
 Було на сьвітї того рику
 Самодержавного владики
 Царя неситого.

Минуть,
 Уже потрохи і минають
 Дні беззаконія і зла,
 А львичища про те не знають,
 Ростуть собі, як та лоза
 У темнім лузі: уповають
 На корень свій, уже гнилий,
 Уже червивий і малий,
 І худосилий. Вітер з поля
 Дихне, погне і полома
 І ваша злая своєволя
 Сама скупаєть ся, сама
 В своїй же крові. Плач великий,
 Во місто львичиноного рика,
 Почують люде, і той плач
 Нікчемний, довгий і поганий
 Межи людьми во притчу стане —
 Самодержавний отой плач

6 декабря, 1859 (С.-Петербург).

II.

N. N.

О думи мої, о славо злая!
 За тебе марне я в чужому краю
 Караюсь, мучу ся, але не каюсь:
 Люблю, як щиру, вірную дружину
 Я безталанную свою Україну;
 Роби, що хочеш з темним зо мною,
 Тільки не кидай в пекло з собою...

Ти привітала
 Нерона лютого, Сарданапала,
 Ірода, Каїна, Христа, Сократа
 І непотрібного кесаря-ката,
 І Грека доброго ти полюбила
 Однаковісенько, бо заплатили,
 А я убогий, що принесу я?
 За що сірому ти поцілуєш?
 За пісню-думу: „ой, гаю мій гаю“!...
 І не такі як я дарма сьпівали..

І чудно, і нудно, як поміркую,
Що часто котять ся голови-буї
За теє диво. Мов пси гривуть ся
Брати з братами і не схаменуть ся,
А теє диво — вельми кохане:
В шинку покритка, а люде п'яні...

Чи дійсно отсі дві поезії належать до певних Шевченкових творів? На твердо я сього не сказав би, найпаче про другу поезію, одначе, знайшовши їх заведенними в зшиток до певних творів Шевченка, не можна і нехтовати їх і відкидати, яко не Шевченкові. В зшитку, з якого я їх беру, переписано 129 певних творів Шевченка і отсі дві стоять не на кінці, а в середині між певними Шевченковими творами: правда — вони в зшитку перекреслені, але там чи мало перекреслено і певних Шевченкових поезій, нпр.: „Гори мої високиї“; „Чи то недоля, чи неволя“; „Щось пророче“; „Хиба самому написать“ і т. д. і під иньшими стоїть: „въ подлинникѣ это стихотвореніе зачеркнуто“. Я вже казав, якої ваги отсі закреслювання і приписи. За справдешність першої поезії промовляють ще иньші річи: мова, плавкість і міра віршів: тут не можна не бачити Шевченка з властивими йому, досі єдиному між українськими поетами, — осібностями і приєминами, — нарешті дата: в зшитку вона написана другою рукою і иньшим атраментом; характер писання такий самісенський, як у Шевченка і у мене нема й на зерно непевности, що дату написав сам Шевченко. До того пригадаймо собі, що того самого часу — грудень р. 1859 — кобзар наш творив і иньші пересьпівив з Біблії, які змістом своїм теж зачіпали „владик“, нпр. „Царі“, або „Осії глава XIV“, датована 25 грудня р. 1859.

III.

Ю р о д и в и й.

Во дві фельдфебеля-царя
Капрал Гаврилович Безрукий¹⁾
Та унтер п'яний долгорукий²⁾

¹⁾ Фельдфебелем, а часом і „Тормазовим“, Шевченко звав царя Миколу І. Київського генерал-губернатора Бибикова наймення було Дмитрій Гаврилович; у нього, справді одної руки не було.

²⁾ Того часу, до котрого я реєструю отсі вірші, шефом жандармів був князь Долгорукий.

Україну правили. Добра
Таки чимало натворили,
Чимало люду оголили
Отсі сатрапи ундіра,
А надто стрижений Гаврилич
З своїм ефрейтором малим
Та жвавим, на¹⁾ лихо лихим.
До того люд²⁾ домуштровали,
Що сам фельдфебель дивовались
І маршировкою і всім,
І „благосклонні перебували
Всегда к ефрейторам своїм“.
А ми дивились³⁾ і мовчали
Та мовчки чухали чуби.
Німії, подлії раби,
Підніжки царські, лакеї
Капрала п'яного! Не вам,
Не вам, в мережаній ливреї
Доносчики і фарисеї,
За правду пресьвятую статъ
І за свободу. Роспинать,
А не любить ви вчились брата!
О роде суєтний, проклятий,
Коли ти видохнеш? Коли
Ми діждемо ся Вашингтона
З новим і праведним законом?
А діждемось таки колись!

Не сотні вас, а мільйони
Полян, Дулебів і Древян
Гаврилич гнув во время оно;
А вас, моїх сьвятих Киян,
І ваших чепурних Киянок
Оддав своїм прафосам п'яним
У наймички сатрап капрал,
Вам і байдуже. А між вами
Найшовсь таки якийсь проява,
Якийсь дурний оригінал,
Що в морду затопив капрала
Та ще й у церкві, і пропало

¹⁾ Знак акцентування поставив сам автор.

²⁾ Спершу стояло „нас“, а потім закреслено і рукою автора написано „люд“.

³⁾ Було перекреслене, а над ним написано: „читали“, потім се слово закреслене, а відкреслене слово „дивились“; поправки зроблені тим самим атраментом.

Як на собаці¹⁾.

Так то, так!

Найшовсь таки один козак
Із мільона свинопасів,
Що царство все оголосив:
Сатрапа в морду затопив.
А ви — юродиві — тим часом,
Поки нездужає капрал²⁾,
Ви огласили юродивим
Святого лицаря! а бивий
Фельдфебель ваш — Сарданапал
Послав на³⁾ каторгу святого;
А до побитого старого
Сатрапа „на всегда“ оставсь
Преблагосклонним.

Більш нічого

Не викроїлось і драму
Глухими, темними рядами
На сьмітник винесли, а я...
О, зоре ясная моя!
Ведеш мене в тюрми, в неволі,
Як раз на сьмітничок Миколи
І сьвітиш, і гориш над ним
Огнем невидимим, сьвятим,
Животворящим, а із гною
Встають стовпом передо мною
Його⁴⁾ безбожній діла...
Безбожний царю, творче зла,
Правди гонителю жестокий!
Чого накоїв на землі!

А ти всевидящее око!

Чи ти дивило ся з висока,
Як сотнями в кайданах гнали
В Сибір невольників сьвятих,
Як мордовали, роспинали
І вішали. А ти не знало?
І ти дивило ся⁵⁾ на них
І не осліпло. Око, око!

¹⁾ Після сього слова йшло три рядки:

Тоді дурні, і вам було-б
На його вийти з рогачами,
А ви злякали ся...

Усі три рядки закреслені автором.

²⁾ Спершу було „Сатрап“, та закреслене і над [ним] написано „капрал“.

³⁾ Спершу було „у“.

⁴⁾ Се слово написано поверх закресленого „твої“.

⁵⁾ Спершу було: „не глянуло“.

Не дуже бачиш ти глибоко!
 Ти спиш в кюоті, а царі...¹⁾
 Та цур їм, тим царям поганим!
 Нехай верзуть ся їм кайдани,
 А я долину на Сибір
 Аж за Байкал; загляну в гори,
 В вертепи темнії і в нори
 Без дна глибокії і вас —
 Споборники сьвятої волі —
 Із тьми, із смрада і з неволі
 Царям і людям на показ
 На сьвіт вас виведу на далі (?)
 Рядами довгими в кайданах...²⁾

Усі отсі вірши і поправки на них з початку і до кінця написані власною рукою Шевченка і властивою йому ортографією. Написані вони на чвертці аркуша, перегорненій в двоє; папір, простий сірий з паралельними просьвітами в попереку аркуша. Такого паперу давно вже не вживають, принаймні мині не доводило ся стрівати його вже в другій половині 60 р. На віршах ні дати, ні жадної ознаки часу написання їх — нема. Я гадаю, що написав їх поет вже після заслання. На таку думку наводить мене фраза: „ведеш мене з тюрми з неволі, як раз на сьмітничок Миколи“. Під останніми двома словами, мині здаєть ся, автор розумів Петербург, куди і простовав він з Новопетровської тюрми. Коли так, то і вірши отсі він написав в Нижньому Новгороді під час перебування (20 вересня 1857 р. — 7 березія 1858 р.).

До такого виводу привело мене ось яке переконаанне. Беручи на увагу „Капрала Гаврилича Безрукого“, та ту подію, що „оригінал“ „затопив капралови в морду“, не можна не гадати, що темою до „Юродивого“ стала ся відома в р. 40 подія в Києві з одним з „високих“ урядників генерал-губернатора Бібікова. Подія давня, але про неї легко було згадати Шевченкови в Новгороді при тих умовах, про які річ зараз.

В Нижнім Новгороді Шевченкови довело ся стрівати декого з декабристів, що тоді саме вертали ся з Сибіру з Забайкальського краю; ті стрічи, знайомість і бесіда з декабристами

¹⁾ Написане по верх закресленого „кати“.

²⁾ Між двома останніми рядками закреслене:
І той юродивий в кайданах.

робили на нашого поета незвичайно добре вражіння: нпр. в „Записках“ своїх 16 жовтня 1857 р.¹⁾ він каже: „зустрів ся і благоговійно спізнав ся з декабристом Г. О. Анненковим; він вертає з Сибіру. Сивий, величавий, благий заслонець; в бесіді його нема й тіни озвірення на своїх жестоких судей, навіть благодушно кепкує з коронованого фельдфебеля... Благоговію перед тобою один з наших первозванних апостолів“... Досить часто тоді доводило ся Шевченкови розмовляти і читати про декабристів взагалі²⁾. Отже і в „Юродивому“ він збираєть ся „полинуть на Сибір, аж за Байкал“.

Таким чином я гадаю, що подані вірші — се тільки прольоґ до великої поеми. Даремне вгадувати, — яка саме була ота поема і чи писав її далі Шевченко; але варто нагадати ось що: знаємо, що Шевченко бажав написати „Сатрапа і Дервиша“ і „Лунатику“. Про написання „Сатрапа і Дервиша“ прийшла поетови думка ще в Новопетровському 19 липня 1857 р. На-снило ся йому якесь східне місто і там зустрів він П. Е. П-ва, що був в зеленій чалмі. Попліч з ним сидів С. Г. П. і роз-мовляли „про київський пашалик“. Усю ніч ввижав ся йому отсей ренегат з своєю красунею жінкою (може Писарев) і з своїм всемогучим покровителем (мабуть Бібіковим); „на отьому фун-даменті, читаємо в „Записках“ (стор. 74) я спорудив собі на-рис поеми, на лад „Анджело“ Пушкіна; місце, де дієть ся, я переніс на схід і дав поемі назву „Сатрап і Дервиш“. Ко-лись, за ліпшими обставинами, я невідмінно справлю сей удатно спроектований плян. Шкода, що я не гаразд орудую російським віршем, а отсю ориґінальну поему треба написати невідмінно російською мовою...“ „Є у мене один плян, заснований на події з Оренбурської країни. Чи не приеднати його яко яскравий епізод, до „Сатрапа і Дервиша“? Грудня 8 ст. ст. скінчивши „Неофітів“, поет каже: „Не відаю, коли візьму ся за „Сатрапа і Дервиша“, але почуваю, що мене вельми тягне писати“ (іbid. стор. 150). За тиждень він каже: „сьогодня беру ся за „Са-трапа і Дервиша“; хочеть ся міні написати епопеєю; ся форма для мене зовсім нова. Не відаю, як я з нею полажу“ (іbid. стор. 152). Отсе і всі звістки про „Сатрапа“.

Що до „Лунатики“, так про неї поет у своїх „Записках“ каже: „Сьогодні (18 квітня 1858 р.) я все порав ся коло своєї „Лунатики“. Колиб не пошкодив Сошальський, я був би її скінчив“.

¹⁾ Кобзарь т. III, ст. 136. ²⁾ іbid. стор. 141.

Не можна не бажати, щоб хто, більш за мене компетентний звернув увагу на „Юродивого“. Професор О. Колесса, коли я в минулому серпні прочитав йому наведені вірші, висловив думку, що може се і не Шевченків твір, може він переписав у кого. Така думка зовсім не здасться мені певною. Не бачу я для неї жадної основи і не можу собі виобразити: у кого-б Шевченко міг списати такий твір? Хто з українських поетів може стати в рівень з могутчою силою й красою мови і міри „Юродивого“? Ні, про те, що се твір Шевченків, не може бути двох думок.

У Києві, жовтень 1899 р.

